

КОВАЛЬ О.І.
ст. гр. ОАБ-41

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ

Починаючи з VIII ст. до н.е. на узбережжях Чорного та Азовського морей сучасної України почали створюватися грецькі колонії. Вони справили істотний вплив на навколишнє місцеве населення, вели торгівлю з народами, що тут проживали, заснували ряд міст-колоній. Облік у грецьких колоніях був організований за тими ж принципами, що й у самій Греції. [5]

Перші згадки про слов'ян на території сучасної України дають античні автори I-II ст. На території, що за античними джерелами окреслюється як слов'янська, археологи виділяють декілька культур, серед яких найголовніші зарубинецька й черняхівська [30]. Щодо обліку в цих культурах, то точних відомостей майже немає.

У VII-IX ст. відбувається формування ранньофеодальної держави - Київської Русі. Бухгалтерський облік України-Русі IX-XIII ст. за своїм походженням і характером був європейським, але зі значним впливом облікової культури Сходу. Україна-Русь підтримувала різносторонні зв'язки з багатьма країнами, але засвоювала передусім більш розвинену візантійську культуру й через неї - досвід і надбання європейської і східної облікових культур.

Розвиток обліку на Русі піднявся на новий щабель після прийняття християнства в 988 р. Слід зазначити, що християнство стало ідеологічним підґрунтям феодальних відносин, сприяло входженню України-Русі в європейський культурний простір. Осередками облікової освіти були храми й монастирі, останніх в XIII ст. було 50, 17 із них - у Києві [20]. У монастирях здійснювалась відповідна підготовка людей, які займались обліком. У цей період в Україні переважала проста бухгалтерія, хоча вже почали з'являтися паростки подвійного запису. Облік у монастирях був організований за принципами камеральної бухгалтерії. Об'єктами обліку була готівка, доходи, видатки, а також дебіторська й кредиторська заборгованість.

Про розвиток бухгалтерських і юридичних знань свідчить поява збірника законів України-Русі "Руська правда" Я. Мудрого (середина XI ст.). „Руська правда" закріпила недоторканість приватної земельної власності.

Монголо-татарська навала (1237-1241 рр.) на деякий час загальмувала розвиток обліку країни. Період монголо-татарської навали призвів до занепаду Київської держави й перенесення центру східнослов'янської культури до Галицько-Волинського князівства. Змінилися облікові правила, з'явилося подушне оподаткування.

Слід зазначити, що українська культура Польсько-Литовської доби є невід'ємною складовою духовного розвитку Європи в епоху Відродження. У ці часи в Польщі та Литві почалося культурне піднесення завдяки поширенню ідей гуманізму, Відродження та Реформації в Європі. Усе це мало вплив на розвиток української облікової культури. Спираючись на ідеї антропоцентризму й гуманізму, головним предметом обліку вважали людину.

Кінець XV - перша половина XVII ст. - надзвичайно складний період в історії України-Русі, який характеризується рядом подій, що значно наблизили її облікову культуру з обліком Західної Європи. Особливо на це вплинула Люблінська унія (1569), за якою українські землі стали частиною Речі Посполитою. Після Люблінської унії традиційна освіта в Україні-Русі почала занепадати, кріпосницькій гніт в Україні посилювався. Зростала роль латинських шкіл, католицьких навчальних закладів, які були здебільшого закриті для православних. Справу освіти під свою опіку взяли єзуїти, які з'явилися в Польщі в 1560 р. для боротьби з реформацією і які рішуче виступали проти православної церкви.

Слід зазначити, що в ті часи в Європі поширювалася подвійна бухгалтерія, запроваджена італійськими вченими. В Україні також найбільш поширеними працями серед обліковців були добре відомі в Європі праці В. Котрулі „Про торгівлю і досконалого купця" і Л. Пачолі „Про рахунки та записи". Отже, починаючи з XVI і до середини XVII ст. в Україні переважала італійська бухгалтерія.

Ренесансний процес в Україні відбувався під впливом козацтва, яке виступило в ролі духовного лідера народу, захисника православної церкви. Основним центром козацтва була Запорозька Січ, яка була заснована в 1550 р. на Хортиці.

Отже, друга половина XVII - XVIII ст. - період козацько-гетьманської держави. З'ясуйте те, що розвиток обліку в цей час відбувався за таких обставин:

- активізація національно-визвольної боротьби українського народу на чолі з Богданом Хмельницьким проти панування шляхетської Польщі (1648-1657 рр.);

- створення та існування Української держави та особливого соціально-політичного устрою на землях Гетьманщини (1648-1782 рр.).

Характерні особливості обліку в Запорізькій Січі: детальне й окреме введення спеціальних книг обліку доходів і видатків, обліку касових операцій і матеріальних цінностей, облік козацьких державних фінансів підпорядковувався гетьманові й не відокремлювався від його особистого майна. За часів гетьманства І. Мазепи (1687-1689 рр.) на рівні держави панували ідеї французького обліку, у монастирському господарстві - переважав російський облік.

Найбільші складнощі в обліковій культурі України з'явилась наприкінці XVIII ст., на що суттєво вплинуло зруйнування царськими військами Запорозької Січі (1775 р.) і прийняття указу Катерини II про закріпачення селян Лівобережної України (1783 р.).

Слід добре з'ясувати, що наприкінці XVIII ст. українські землі перебували в складі двох імперій - Російської та Австрійської. У складі Австрійської імперії перебували Закарпатська Україна, Східна Галичина й Північна Буковина. Більша частина корінних земель на сході України входила до Росії. Тому на заході України найбільш популярними були ідеї німецької бухгалтерської школи, а на сході - російської. [36]

Також слід зазначити, що XVIII ст. увійшло в історію суспільного життя як епоха Просвітництва. Ідеї, народжені європейською культурою цієї епохи, поширились і в Україні. Крім просвітництва, на подальший розвиток обліку вплинули ідеї Великої французької революції та ідеї слов'янського відродження.

На формування обліку в XIX ст. вплинув український національно-визвольний рух на західноукраїнських землях (1848-1849 рр.), внаслідок якого була скасована феодальна залежність селян Галичини (1848 р.), Буковини (1849 р.), Закарпаття (1853 р.). Революційні події 1848 р., селянська реформа (1861р.) породили багато прогресивних ідей в обліку: відродження національного обліку, пошук реформаторських течій, початок наукової розробки питань обліку.

У першій половині XX ст. вагомими чинниками подальшого розвитку обліку були такі події: утворення Української Центральної ради (3-4 березня 1917 р.), проголошення незалежності УНР (11 січня 1918 р.), утворення СРСР (30 грудня 1922 р.), голодомор в Україні (1932-1933 р.), початок Другої світової війни (1 вересня 1939 р.). Видатні вчені цього періоду: О.М. Галаган, Р.Я. Вейцман, М.С.

Лунський, Г.А. Бахчисарайцев, Ф. Бельмер, О.П. Рудановський, І.Р. Ніколаєв.

Після нападу Німеччини на Радянський Союз і боротьби з гітлерівською Німеччиною (22 червня 1941 р. - 8 жовтня 1944 р.) відбувається відновлення народного господарства, а разом із ним - обліку.

Етапи розвитку обліку в СРСР із 1945 по 1991 р. детально висвітлені в працях В.А. Маздорова [28], Я.В. Соколова [48-50], Ф.Ф. Бутинця [48]. У цей час значний внесок у розвиток бухгалтерського обліку зробили також П.П. Німчинов, М.Г. Чумаченко, А.Н. Кузьмінський та ін.

Починаючи з 1991 р. у зв'язку із проголошенням Верховною Радою УРСР розпочалося формування національної системи бухгалтерського обліку та пошук незалежних шляхів його розвитку.

З 1998 р. в Україні відбулося реформування національної системи бухгалтерського обліку. Головним завданням реформування системи бухгалтерського обліку було приведення її відповідно до вимог ринкової економіки й міжнародних стандартів обліку. Із цією метою в 1998 р. була затверджена Програма реформування системи бухгалтерського обліку, а також передбачено її фінансування в 1999-2001 роках. У межах програми був прийнятий новий план рахунків, нові реєстри обліку та форми звітності.

Важливою подією в економіці та обліку України стало прийняття 16 липня 1999 р. Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", відповідно до якого бухгалтерський облік є обов'язковим видом обліку, який здійснюється підприємствами. Крім того, фінансова, податкова, статистична та інші види звітності, що використовують грошовий вимірник, ґрунтуються на даних бухгалтерського обліку.

Слід з'ясувати, що сучасний етап розвитку обліку передбачає теоретичне обґрунтування нових підходів до застосування існуючих облікових знань. Основне завдання розвитку методології національного бухгалтерського обліку, економічного аналізу й контролю в сучасних умовах глобалізації економіки й реформування вищої професійної бухгалтерської освіти полягає в підвищенні наукового рівня обліку, аналізу й контролю, орієнтації на розвиток науково-пізнавальної, соціальної, інформаційної, контрольної, регулюючої та прогностичної функцій. Подальший розвиток бухгалтерського обліку повинен відбуватися в напрямку постійного перегляду й вдосконалення

теоретичних основ обліку з урахуванням найкращих наукових здобутків представників різних національних шкіл обліку.

Література:

1. Адамик О.В. Бухгалтерський облік як основа інформаційного забезпечення оподаткування підприємства // Галицький економічний вісник. – 2004. – № Випуск 1. – С. 109-114.
2. Алексеева А. Історичні етапи становлення і розвитку сегментарного обліку та звітності в Україні / А. Алексеева, Т. Ігнатенко // Вісник Київського Національного торговельно-економічного університету. - 2010. - №5. - С. 40-45.
3. Чумаченко М. Джерела теорії та історії бухгалтерського обліку / М. Чумаченко // Економіка України. - 2010. - №10. - С. 91-93.